

אכילת הנותר, שאין בכך כל מצוה. ובדעת רבי יוחנן שאמר שבעל אשתו נדה חייב ובעל יבמתו נדה פטור, נחלקו בה שתי הלשונויות בגמ', לישנא קמא סוברת שגם רבי יוחנן סובר כרבי יהושע שרק אם עשה מצוה פטור, ולכן בבעל אשתו נדה חייב, שלא קיים מצוה, אבל בעל יבמתו נדה שקיים מצוה וקנה אותה פטור. ולישנא בתרא סוברת שרבי יוחנן סובר כרבי מאיר ש'טועה בדבר מצוה' פטור גם כשלא עשה מצוה, והטעם שבעל אשתו חייב, כיון שהיה צריך לברר אצלה אם היא נדה או לא (חזו"א א"ח ככד חידושים לדף זה, וראה עוד מהרש"א על תוס').

יבמתו דקא עביד מצוה, ומכאן מוכח שאם אדם בא על יבמתו בימי נדוה, קנה אותה וקיים מצות יבום (תוס' יבמות ב, א ד"ה ואחות), ואף לסוברים ש'מצוה הבאה בעבירה' פסולה מדאורייתא (ראה תוס' סוכה ל, א ד"ה משום), מכל מקום היינו רק אם המצוה עצמה נעשית בעבירה, אבל המצוה ביבום היא הקנין שקונה אותה על ידי הביאה, והביאה היא רק כהכשר מצוה, ולכן אף שהביאה היא ביאת איסור, אינה פוסלת את הקנין שחל על ידי הביאה (קובץ הערות יא, א). ויש סוברים, שבאמת אינו מקיים בכך מצות יבום, ומה שאמרו 'דקא עביד מצוה', הכוונה היא שהוא חושב שעושה מצוה לפי דעתו שאינו יודע שהיא נדה [וקושיית הגמ' היא רק לפי הלישנא בתרא, שרבי יוחנן סובר שגם אם לא עשה מצוה פטור], ולכן אף אם לא קיים מצוה נחשב 'טועה בדבר מצוה' ופטור, ואין ראייה שבאמת קונה את היבמה בביאה זו (רש"י יבמות שם, ע"פ תוס' כאן, ראה להלן בסמוך, אולם ראה ח"י רעק"א יבמות שם).

אשתו נמי קא עביד מצוה, לפי דעתו שאינו יודע שהיא נדה, וקושיית הגמ' היא רק לפי הלישנא בתרא, שרבי יוחנן סובר שגם אם לא עשה מצוה פטור מחטאת, אבל לפי הלישנא קמא שרבי יוחנן פטור מחטאת רק אם עשה מצוה, לא קשה קושיית הגמ', כיון שבאשתו נדה אינו מקיים מצות פרו ורבו ועונה (תוס', וראה חזו"א א"ח ככד חידושים לדף זה שמצדד, שמצות פרו ורבו מתקיימת גם באשתו נדה, וכוונת התוס' רק למצות עונה, אולם כתב שמלשון התוס' נראה שגם מצות פרו ורבו אינה מתקיימת בימי נדוה). ויש סוברים, שמצוות פרו ורבו ועונה מתקיימות גם באשתו נדה, ולפי זה קושיית הגמ' היא גם ללישנא קמא שסוברת שטעה בדבר מצוה פטור רק אם עשה מצוה (לחם משנה שגגות ב, ח, בדעת הרמב"ם שם; ע"פ רש"י יבמות, ב, א ד"ה ואחות, בדעת התוס' שם, אולם ראה רעק"א יבמות שם).

באשתו מעוברת, והטעם שלא תירצו שמדובר שיש לו כבר בן ובת, ואם כן קיים כבר מצות פרו ורבו [כמבואר ביבמות (סא, ב)], כיון שגם לאחר שיש לו בן ובת, עדיין יש מצוה מדברי סופרים לפרות ולרבות (פרי יצחק א, מב, ע"פ הגמ' שם, וראה עוד להלן ד"ה והאמר, האם טעה במצוה דרבנן נחשב 'טועה בדבר מצוה').

והא איכא שמחת עונה, שנאמר (דברים יז, כז) 'שובו לכם לאהליכם' (רבנו חננאל), והטעם שלא הביא [רבנו חננאל] את הפסוק (שמות כא, י) 'שארה כסותה ועונתה לא יגרע' שממנו לומדים חיוב עונה [כמבואר בכתובות (מז, ב)], כיון שמפסוק זה לומדים רק שיש איסור לגרוע מעונתה, אבל לא נאמר בו שהעונה עצמה מצוה היא, ומהפסוק 'שובו לכם' וגו' לומדים שהעונה עצמה מצוה היא, וכדי להיחשב 'טועה בדבר מצוה', צריך שיטעה ויחשוב שהוא עושה מצוה, ולא רק שהוא עושה מעשה להימנע מאיסור (הגר"פ פערלא על ספר המצוות לרס"ג סוף עשה ע-עב, רפג, ב).

שלא נתנה שבת לדחות, ומכאן ראייה שהנימול קודם זמנו אינו צריך הטפת דם ברית בזמנו, כי אם צריך הטפת דם ברית, ניתנה שבת לדחות אצלו, שהרי צריך להטיף ממנו דם ברית בשבת שהיא זמנו (רא"ש שבת יז, ה), שכשם שהמילה דוחה שבת, כך הטפת דם תדחה שבת, שהרי היא כמילה לכל דבריה (שאגת אריה נד). ויש סוברים, שהנימול בתוך שמונה צריך הטפת דם ברית (ט"ז וש"ך י"ד רסב, ב), אלא שאינה דוחה שבת (ש"ך שם).

אמר ליה רבי זירא לרב ביבי וכו', מודה היה רבי מאיר בבבלי מומין, שכיון שאינם ראויים להקרבה, אין אדם טועה בהם, והוא הדין בעגל של זבחי שלמים לפסח, שאין אדם טועה בו (ע"פ רש"י), ואין לדחות שדוקא בבבלי מומין מודה רבי מאיר שחייב כיון שהקרבתם אינה הקרבה ונמצא שלא עשה מצוה, אבל כשהקריב עגל של שלמים לפסח, שעשה מצוה [שבדיעבד הקרבן כשר] פטור, שהרי רבי מאיר עצמו סובר (ולעיל ע"א) שגם טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה פטור מקרבן, ולמרות זאת הוא מודה בבבלי מומין שחייב, ואם כן בהכרח הטעם הוא משום שבדבר שאינו ראוי להקרבה אינו נחשב טועה (חזו"ן יחזקאל, ובע"ז בצ"ח, וראה שם בצ"ח שהאריך בזה, וראה עוד שפת אמת לעיל ע"א ד"ה לר"י).

בבבלי מומין לא טריד בהו והאי טריד ביה, וגם אם אינו יודע שנפל מום בבהמה, אינו נחשב 'טועה בדבר מצוה', כיון שאינו טרוד להקריבה מבלי לבדוק אם אין בה מום שבגלוי (מנחת שלמה).

לאפוקי בבבלי מומין דלא איחלופי מחלף ולא מטריר טריד, והוא הדין שחייב חטאת אם הקריב לקרבן פסח עגל חולין שאינו בעל מום, כיון שעגל אינו 'מיחלף' בכבש שהרי אינו דומה לו, ואינו 'טריר' להקריבו כיון שהוא חולין, והטעם שהגמ' אמרה שבעל מום לא מיחלף, ללמדנו שאפילו כבש בעל מום אינו 'מיחלף' בכבש תמים (דבר שמואל תניא, ודייק כן ברבנו חננאל).

נתחלף לו וכו' בשפוד של צלי של קודש הראוי, והרי זה 'טועה בדבר מצוה', כיון שאכילת קדשים מצוה היא שנאמר (שמות כט, לג) 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' (רש"י). ומשמע ש'שפוד של צלי' היינו בשר של כל קרבן שהוא. ויש שפירש, שהכוונה לשפוד של קרבן פסח [ולכן נקט לשון 'צלי', משום שהפסח אינו נאכל אלא צלי], שבזה חידושו של ריש לקיש גדול יותר, שלמרות שזמן אכילתו מועט מאד והאדם בהול לאוכלו, מכל מקום אינו נחשב 'טועה בדבר מצוה' (צ"ח ויד דוד, ע"פ הרמב"ם שגגות ב, טז, וראה שם שתמהו מהמשך הסוגיא).

יבמתו נדה בעל פטור, כיון ש'טועה בדבר מצוה' הוא, ואף שלענין שבת מבואר לעיל (ע"א) שטעה בדבר מצוה פטור רק כשניתנה לידחות אצלו, וכגון שיש לו תינוק שצריך למולו בשבת, וטעה ומל תינוק אחר, אבל אם אין לו תינוק שצריך למולו בשבת וטעה ומל בשבת חייב, מכל מקום בועל יבמתו נדה נחשב 'טועה בדבר מצוה' – אף שאיסור נדה אינו נדחה מפני מצות יבום – כיון שלא ידע שיש כאן איסור כלל, ודוקא במילה בשבת, שידע ששבת היום, אלא שחשב שתינוק זה זמן מילתו בשבת, אינו נחשב 'טועה בדבר מצוה' אם אין לו תינוק אחר למול בשבת, לפי שלא היה לו לטעות בזה (חזו"א א"ח ככד לדף זה, וראה שפת אמת).

אית דאמרי בההיא פטור וכו' – ריש לקיש שאמר שנתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי חייב, ודאי סובר כרבי יהושע ש'טועה בדבר מצוה' פטור רק אם עשה מצוה, ולכן חייב על